

ÅBO AKADEMI JOURNAL FOR
HISTORICAL JESUS RESEARCH

Jeesuksen vertaukset – Monimutkaiset tietolähteet historian Jeesuksesta

Renate Banschbach Eggen
renate.eggen@ntnu.no

Jeesuksen vertaukset ovat monimutkaisia kommunikointitapahtumia. Ne eivät edusta suoraa viestin välittämistä, ja matka Jeesuksen vertauksista nykypäivänä ymmärrettävään sanomaan on pitkä ja monivaiheinen. Vertaus muodostuu kertomuksesta, ymmärtämisprosessista sekä sanomasta, jota alun perin pyrittiin viestittämään. Vertausten erityispiirteet ja tarkoitus ovat puolestaan nivoutuneet näiden osien väliseen vuorovaikutukseen. Kun etsitään tietoa historian Jeesuksesta ja vertauksia käytetään tässä prosessissa tietolähteinä, kukin vertauksen osa edustaa vielä omaa itsenäistä tiedonlähettä.

Jokainen vertauksen osista on samanaikaisesti yksi vaihe matkalla Jeesuksen kertomista vertauksista niiden ymmärtämiseen nykyään. Jokaisessa näistä vaiheista tuloksijan on tehtävä valinta useamman eri vaihtoehdon välillä. Nämä päätökset vaikuttavat luonnollisesti siihen tietoon, jota kustakin prosessin osasta voidaan saada historian Jeesuksesta. Tässä artikkelissa keskityn jokaiseen osaan erikseen: kertomukseen, ymmärtämisprosessiin ja alun perin tarkoitettuun sanomaan.

1. Kertomukset historian Jeesuksen tietolähteinä

Jeesuksen vertausten narratiivit ovat lyhyitä kertomuksia, jotka kuvaavat tavalliseen elämään kuuluvia tapahtumia ja toimia ensimmäisen vuosisadan Palestiinassa. Ne ovat kuvauksia toiminnasta, tavoista ja tunteista sellaisina, kuin Jeesus on ne nähnyt ja kertonut eteenpäin. Tämän vuoksi niitä on luonnollista, että ne välittävät tietoa historian Jeesuksesta.

Esimerkiksi S. Scott Bartchy viittaa artikkelissaan ”Der historische Jesus und die Umkehr der Ehre am Tisch” vertaukseen suuresta juhla-ateriasta (Luuk. 14:15–24).¹ Bartchy pitää vertauksen kertomusta kutsuna eksklusiiviselle aterialle, jota kuvataan Jeesuksen kuulijoille helposti ymmärrettävällä tavalla.² Tilanne kehittyy odottamattomalla tavalla, mikä kääntää tutut kunniakäsitykset ylösalaisin. Vaikka kertomuksen jatko kääntää kuulijoiden odotukset ympäri, kertomuksen alun katsotaan heijastelevan tuttuja tapoja ja käsitteitä siinä kulttuurissa, jossa Jeesus eli ja opetti.

Halvor Moxnes pitää kirjassaan *Putting Jesus in His Place* monia Jeesuksen vertausten kertomuksia heijastuksina ”tavasta, jolla elämä rajoittui tiettyyn paikkaan”. Hän myös pohtii, ”josko tapaa, jolla kyläelämä esitetään”, voitaisiin pitää viitteenä siitä, miten ”Jeesus ymmärsi, että kylän asukkaat elivät dominoivan vallan ja kont-

1 S. S. Bartchy, ”Der historische Jesus und die Umkehrung der Ehre am Tisch”, W. Stegemann, B. J. Malina ja G. Theissen (toim.), *Jesus in neuen Kontexten* (Stuttgart: Kohlhammer, 2002), ss. 224–229.
2 Bartchy, ”Der historische Jesus”, s. 228.

rollin puristuksissa”.³ Sekä Bartchy että Moxnes pitävät Jeesuksen vertausten kertomuksia heijastuksina hänen ympäristöstään sellaisena, kuin se hänelle näyttäytyi. He katsovat, että nämä narratiivit tukevat heidän näkemystään historiallisesta Jeesuksesta ja siitä ympäristöstä, jossa tämä eli ja opetti.

Monet tutkijat katsovat vertausten kertomusten kuuluvan kaikkein aidoimpiin Jeesuksen sanontoihin.⁴ Vertausten kertomuksiin liittyy kuitenkin tiettyjä epävarmuustekijöitä, jotka voivat johtaa eri tutkijat löytämään erilaista tietoa samasta kertomuksesta. Samalla tavoin kuin meillä ei ole käsissämme Jeesuksen alkuperäisiä sanoja, meillä ei myöskään ole kertomusten alkuperäisversioita. Meillä on ainoastaan evankelistojen välittämät tekstit, jotka edustavat ainakin 40 vuoden suullisen ja kirjallisen traditionvälityksen loppuhuipentumaa. Ei siis ole mahdollista ohittaa sitä mahdollisuutta, että kertomukset ovat voineet muuttuneet suuntaan tai toiseen. Tästä johtuen kertomusten alkuperäisestä muodosta ja sisällöstä käydään keskustelua Uuden testamentin vertaustutkimuksessa. Tutkijat voivat rekonstruoida kertomuksen alkuperäismuodon, joka poikkeaa evankeliumien esittämästä versiosta. Esimerkiksi tutkimuksissa salaa kasvavan lusteen vertauksesta havaitsemme joidenkin tutkijoiden hyväksyvän Markuksen (4:26–29) kirjaaman kertomuksen kokonaisuudessaan, kun taas toiset pitävät tiettyjä jakeita sekundäärisinä, eivätkä ota niitä tulokinnassaan huomioon.⁵

Kertomuksen eri tavoin rekonstruoidut alkuperäismuodot vaikuttavat helposti siihen, millaista tietoa tutkija vertauksesta ammentaa. Läheinen yhteys tulkitsijan kertomukseen liittyvien valintojen ja hänen tekemiensä tulkintojen välillä on selvästi nähtävissä Gerd Theissenin analyysissä salaa kasvavan lusteen vertauksesta (Mark. 4:26–29). Hän jakaa vertauksen tulkinnat dialektisiin ja hermeneuttisiin tulkintoihin huomauttaen, että ilman jakeen 29 jättämistä pois dialektista tulkintaa voitaisiin

3 H. Moxnes, *Putting Jesus in His Place: A radical Vision of Household and Kingdom* (Louisville: Westminster John Knox, 2003).

4 A. Jülicher, *Die Gleichnisreden Jesu im Allgemeinen* (Tübingen: Mohr Siebeck, 2. painos, 1910; uusintapainos Damstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1979), s. 24; C. H. Dodd, *The Parables of the Kingdom* (London: Fontana Books, uudistettu painos, 1961), s. 13; H. Weder, *Die Gleichnisse Jesu als Metaphern: Traditions- und redaktionsgeschichtliche Analysen und Interpretationen*. (FRLANT 120; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 3. uudistettu painos, 1984), ss. 15–16; J. R. Donahue, *The Gospel in Parable: Metaphor, Narrative, and Theology in the Synoptic Gospels* (Philadelphia: Fortress, 1988), s. 2; C. L. Blomberg, *Interpreting the Parables* (Downers Grove: InterVarsity, 1990; uusintap., Leicester: Apollos, 1992), s. 21; G. Theissen ja A. Merz, *The Historical Jesus: A Comprehensive Guide* (käännös J. Bowden; London: SCM, 1996), ss. 337–339; A. J. Hultgren, *The Parables of Jesus: A commentary* (Grand Rapids.: William B. Eerdmans, 2000), s. 1; R. Zimmermann, "Gleichnisse als Medien der Jesuserinnerung: Die Historizität der Jesusparabeln im Horizont der Gedächtnisforschung", R. Zimmermann (toim.), *Methodische Neuansätze zum Verstehen urchristlicher Parabeltexte* (WUNT 231; Tübingen: Mohr Siebeck, 2008), ss. 87–121 (88).

5 Esimerkiksi Dodd, Jeremias ja Blomberg perustavat tulkintansa siihen tekstuaaliseen kuvaan, joka esiintyy kohdassa Mark. 4:26–29. C. H. Dodd, *The Parables of the Kingdom* (London: Fontana Books, uudistettu painos, 1961), s. 132; J. Jeremias, *The Parables of Jesus* (käännös S. H. Hooke; London: SCM, 3. uudistettu painos, 1972), ss. 151–152; Blomberg, *Interpreting the Parables*, ss. 263–265. Weder kuitenkin jättää pois jakeen 28. H. Weder, *Die Gleichnisse Jesu als Metaphern: Traditions- und redaktionsgeschichtliche Analysen und Interpretationen* (FRLANT 120; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 3. uudistettu painos, 1984), s. 117. Jülicher pitää jakeita 29 sekundäärisenä. A. Jülicher, *Auslegung der Gleichnisreden der drei ersten Evangelien* (Tübingen: Mohr Siebeck, 2. painos, 1910; uusintapainos, Damstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1979), s. 545.

tuskin tehdä.⁶

Jeesus eli ja opetti 2000 vuotta sitten hyvin erilaisessa ympäristössä kuin missä me elämme. Ajallinen, maantieteellinen ja kulttuurillinen etäisyys ovat yksiä Uuden testamentin tutkimuksen päähaasteita. Uuden testamentin nykytutkijan on mahdollista tietää tarkalleen, miten Jeesuksen kuulijat ymmärsivät hänen vertauksiensa kertomukset. Tästä johtuen tutkijat voivat tehdä erilaisia päätelmiä sen suhteen, kuvasivatko Jeesuksen vertausten kertomukset hänen kuulijoilleen tuttuja rutiineja, tunteita ja toimia, vai asettivatko vertaukset kuulijansa vastakkain jonkin odottamattoman, ristiriitaisen tai mahdottoman kanssa.

Kertomus kadonneesta lampaasta (Matt. 18:12–14 rinn. Luuk. 15:4–7) kuvaa tilannetta lammastenhoidosta. Tulkitsijat ovat keskustelleet siitä, pitäisikö paimenen reaktiota yhden lampaan katoamiseen pitää normaalina,⁷ vai oliko 99 lampaan hylkääminen yhden kadonneen vuoksi poikkeuksellista.⁸ Sama koskee kylväjävartausta (Mark. 4:3–8 rinn. Matt. 13:3–8; Luuk. 8:5–8). Uuden testamentin tutkijoilla on eri näkemyksiä siitä, onko kertomuksessa kuvattu sato tyypillinen⁹ vai poikkeuksellinen.¹⁰ Vastaukset näihin kysymyksiin voivat vaikuttaa kuvaamme historian Jeesuksesta ja siihen, kuinka hyvin katsomme hänen tunteneet yleisönsä jokapäiväisen elämän toiminnat ja rutiinit.

Kun vertausten kertomuksia käytetään tiedonlähteinä historian Jeesuksen tutkimisessa, on kiinnitettävä huomiota siihen, että saatuun tietoon voivat vaikuttaa ne päätökset, joita on tehty kertomuksen alkuperäistä muotoa koskien, kuten myös se, miten kertomus ymmärretään. Teemme nämä päätökset itse, tai lainaamme niitä toisilta tutkijoilta, joiden varaan rakennamme omaa ymmärrystä.

2. Ymmärtämisprosessi historian Jeesuksen tietolähteenä

Vertaukset eroavat muista teksteistä sikäli, että ne eivät välitä sanomaansa suoraan. Tämän vuoksi vertausten ymmärtäminen edellyttää erityistä tulkintatapaa. Koska vertauksia pidetään keskeisenä osana Jeesuksen saarna- ja opetustoimintaa, Uuden testamentin vertaustutkimuksessa tulee ratkaisevan tärkeäksi kysymys siitä, miten vertauksen alkuperäinen tarkoitus pitäisi selvittää. Jos tietäisimme tarkkaan, millaisia kognitiivisia ponnistuksia, älyllistä sitoutumista tai emotionaalisia paneutumista historian Jeesus odotti kuulijoiltaan vertauksen alun perin tarkoitetun sanoman ymmärtämiseksi, voisimme saada huomattavan määrän tietoa Jeesuksen itseymmärryksestä. Tämä voisi tarjota tietoa siitä, mihin tarkoitukseen Jeesus käytti vertauksia

6 G. Theissen, "Der Bauer und die von selbst Frucht bringende Erde: Naiver Synergismus in Mk 4,26–29?", *ZNW* 85 (1994), ss. 167–182 (171).

7 Esimerkiksi Jeremias, *The Parables*, s. 133; Weder, *Die Gleichnisse*, s. 174.

8 Esimerkiksi B. B. Scott, *Hear Then the Parable: A Commentary on the Parables of Jesus* (Minneapolis: Fortress, 1990), ss. 415–416; Hultgren, *The Parables*, ss. 53–54; A. Oveja, "Neunundneunzig sind nicht genug (Vom verlorenen Schaf) – Q 15,4–5a,7", R. Zimmermann (toim.), *Kompendium der Gleichnisse Jesu* (Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2007), ss. 205–219 (206).

9 Esimerkiksi E. Linnemann, *Parables of Jesus: Introduction and Exposition* (London: SPCK, 1966), s. 181 n. 13; J. D. Crossan, *Cliffs of Fall: Paradox and Polyvalence in the Parables of Jesus* (New York: Seabury / Crossroad, 1980), s. 46; N. A. Dahl, "Parables of Growth", *ST* 5 (1951), ss. 132–166 (160–162).

10 Esimerkiksi Jeremias, *The Parables*, s. 150; Donahue, *The Gospel in Parable*, s. 34; A. J. Hultgren, *The Parables of Jesus: A commentary* (Grand Rapids: Eerdmans, 2000), s. 188.

sen sijaan, että olisi välittänyt asiansa konkreettisen kielen keinoin. Samalla tämä voisi kertoa, miten hän käsitti oman roolinsa Jumalan ja ihmisen välisessä suhteessa. Tätä taustaa vasten tuntuu luonnolliselta pitää ymmärtämisprosessia merkittävä nä tiedonlähteenä historian Jeesuksen tutkimisessa.

Synoptisissa evankeliumeissa on selvät ohjeet sen suhteen, miten pitäisi edetä Jeesuksen vertausten alkuperäisen tarkoituksen löytämiseksi.¹¹ Evankeliumien esittäminen etenemistapa on kuitenkin laajalti hylätty riittämättömänä. Sitä pidetään evankelistojen omana kehittämänä, joka perustuu virheelliseen käsitykseen Jeesuksen vertauksista ja niiden tarkoituksesta.¹² Tästä johtuen kautta Uuden testamentin vertaustutkimuksen historian tutkijat ovat esittäneet muita tapoja ymmärtää Jeesuksen vertauksia.

Adolf Jülicher esittää vertauksia käsittelevässä urauurtavassa teoksessaan tulkintatavan, jossa olennaista on vertauksen sanoman ja kertomuksessa kuvattujen seikkojen läheinen samankaltaisuus.¹³ Tästä yhtäläisyydestä johtuen vertaukset toimivat Jeesuksen sanoman havainnollistuksina. Ne ovat opetuskeinoja, joilla Jeesus sai sanomansa helpommin ymmärrettäväksi. Jülicherin mukaan Jeesus ei odottanut yleisöltään enempää kuin mitä kouluttamattomilta ihmisiltä saattoi. Käyttämällä vertauksia Jeesus teki sanomastaan kaikille ymmärrettävän. Jülicherin edustama näkökulma vertausten alkuperäisestä ymmärtämisestä tekee Jeesuksesta suuren opettajan, joka sekä osasi että halusi sopeuttaa sanomansa jopa heikkolahjaisemmille.¹⁴

Monissa Jülicherin jälkeen syntyneissä lähestymistavoissa läheinen yhteys vertauksen sanoman ja kertomuksessa kuvattujen seikkojen välillä säilyy niin ikään ratkaisevana ymmärtämisprosessin kannalta. Jotkut tutkijat katsovat, että vertausten pääfunktio on tehdä Jeesuksen sanomasta helpommin ymmärrettävä,¹⁵ kun taas toiset ottavat huomioon useita tarkoituksiperiä.¹⁶ Joachim Jeremiasen teorian mukaan yhtäläisyydet vertauksen sanoman ja sen kertomuksessa kuvattujen seikkojen välillä toimivat lähinnä siten, että ne vahvistavat vertauksen vaikuttavuutta. Jeremias on vakuuttunut siitä, että Jeesus käytti monia vertauksistaan konfliktitilanteissa ”väittelyaseina”.¹⁷ Näin ollen Jeremias pitää alkuperäisimpänä ymmärtämisprosessina sellaista, jossa Jeesus näyttäytyy pikemmin lahjakkaana retorikkona kuin opettajana.

Monet Uuden testamentin vertaustutkimuksen suuntauksista perustuvat näkemykseen, jonka mukaan vertauksien tarkoitus on kertoa jotakin Jumalan kuningaskunnasta. William R. Herzog II etenee tutkimuksessaan vastakkaiseen suuntaan ja

11 Kaikkein eksplisiittisimmät ohjeet ovat kohdassa Mark. 4:14–20 (rinn. Matt. 13:18–23; Luuk. 8:11–15). Sama etenemistapa käy ilmi monista sovelluksista, jotka seuraavat vertauksia.

12 Adolf Jülicher loi pohjan evankeliumien tarjoaman tulkintavan hylkäämiselle, ja hänen työnsä antoi suunnan Uuden testamentin vertaustutkimukselle. Jülicherin argumentointia ja tästä seuraavia näkemyksiä on analysoitu teoksessa R. E. Eggen, *Gleichnis, Allegorie, Metapher: Zur Theorie und Praxis der Gleichnisauslegung* (TANZ 47; Tübingen: Narr Francke Attempto, 2007), ss. 9–84.

13 Jülicher, *Gleichnisreden Jesu*, ss. 69–70.

14 Jülicher, *Gleichnisreden Jesu*, s. 191.

15 S. J. Kistemaker, *The Parables of Jesus* (Grand Rapids: Baker, 1980), s. 13. E. Rau, *Reden in Vollmacht: Hintergrund, Form und Anliegen der Gleichnisse Jesu* (FRLANT 149; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1990), ss. 26, 37.

16 Esimerkiksi K. Erlemann, *Das Bild Gottes in den synoptischen Gleichnissen* (BWANT 126; Stuttgart: Kohlhammer, 1988), s. 25. Erlemann pitää vertauksen tarkoitusta sekä didactisena ja argumentatiivisena että pragmaattisena.

17 Jeremias, *The Parables*, s. 123.

olettaa, että ”vertaukset eivät käsittele niinkään Jumalan hallintaa kuin niitä sortavia hallintajärjestelmiä, jotka hallitsivat Palestiinassa Jeesuksen aikoihin”.¹⁸ Hän ei myöskään pidä Jeesuksen vertausten kertomuksia kuvainnollisina teksteinä, vaan analyttisinä esityksinä Jeesuksen alkuperäisten kuulijoiden kokemasta sorrosta.¹⁹ Kertomukset sekä paljastavat sosiaalisia ja poliittisia rakenteita, joihin köyhien sortaminen perustuu, että tarjoavat vastauksia riiston ja köyhyyden kierteen katkaisemiseksi. Tämä näkemys antaa ymmärtää, että vertausten kertomukset heijastelevat ensimmäisen vuosisadan Palestiinan sosiaalista ja poliittista tilannetta realistisella ja analyttisellä tavalla. Jeesuksen vertausten sanoman ymmärtäminen ei siis edellytä mitään erityistä metodia. Vertaukset välittävät sanomansa suoralla ja konkreettisella tavalla. Ne saavat kuulijat ymmärtämään sosiaalisen epäoikeudenmukaisuuden ja sorron, ja innostavat heitä tekemään asialle jotakin. Herzog II:n näkemyksen mukaista historian Jeesusta voidaankin pitää ”sorrettujen pedagogina”.²⁰

Sekä Herzog II:n lähestymistavassa että aiemmin esiteltyissä tavoissa ymmärtämisprosessia pidetään pääasiallisesti kognitiiviseen ymmärtämiseen tähtäävänä. Sen sijaan tutkijat, jotka edustavat Uuden testamentin vertaustutkimuksessa Uutta hermeneutiikkaa, päätyvät hyvin erilaiseen näkemykseen. Heistä esimerkkeinä toimivat Ernst Fuchs,²¹ Eberhard Jüngel,²² John Dominic Crossan,²³ Wolfgang Harnisch²⁴ ja Hans Weder.²⁵ Heidän mukaansa vertausten tarkoitus ei ole välittää älyllisesti ymmärrettävää sanomaa vaan saada yleisö kokemaan Jumalan valtakunta. Jeesuksen vertaukset saavat kielitapahtumina aikaan Jumalan valtakunnan ja tekevät siitä todellisuutta. Ne kohtaavat kuulijansa uusin todellisuuden olottuvuuksin ja pakottavat nämä tekemään eksistentiaalisia päätöksiä. Näissä lähestymistavoissa Jeesuksen vertausten erityisluonne ei johdu niiden kuvainnollisuudesta, vaan poikkeuksellisesta kielellisestä luonteesta. Näiden lähestymistapojen välittämä kuva historian Jeesuksesta on henkilö, joka hallitsee erityisen kommunikoinnin muodon ja joka sanoiltaan tekee Jumalan valtakunnasta totta elämässämme.

Erilaiset ymmärtämisprosessiin liittyvät käsitykset välittävät erilaisia kuvia historian Jeesuksesta. Tutkijat, jotka puoltavat tiettyä tapaa ymmärtää Jeesuksen vertaukset myös implisiittisesti puoltavat tiettyä käsitystä Jeesuksen roolista Jumalan ja ihmisen välisessä suhteessa. Erilaiset ymmärtämistavat ovat sidoksissa erilaisiin kuviin historian Jeesuksesta. Tästä syystä tutkijan ymmärtämisprosessista saamansa tieto historian Jeesuksesta voi vaihdella huomattavasti.

18 W.R. Herzog II, *Parables as Subversive Speech: Jesus as Pedagogue of the Oppressed* (Louisville: Westminster / John Knox, 1994), s. 7.

19 Herzog II, *Parables*, ss. 27–29.

20 Herzog II:n lähestymistapa perustuu Paulo Freiren sorretun pedagogiikkaan (Herzog II, *Parables*, ss. 16–29).

21 E. Fuchs, *Hermeneutik* (Tübingen: J. C. B. Mohr [Paul Siebeck], 4. uudistettu painos, 1969).

22 E. Jüngel, *Paulus und Jesus: Eine Untersuchung zur Präzisierung der Frage nach dem Ursprung der Christologie* (HUT 2; Tübingen: J. C. B. Mohr [Paul Siebeck], 3. uudistettu painos, 1962).

23 J. D. Crossan, *In Parables: The Challenge of the Historical Jesus* (Sonoma: Polebridge Press, 1992).

24 W. Harnisch, *Die Gleichniserzählungen Jesu: Eine hermeneutische Einführung* (UTB für Wissenschaft: Uni-Taschenbücher 1343; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1985).

25 Weder, *Die Gleichnisse*.

3. Vertausten sanoma historian Jeesuksen tietolähteenä

Tähän asti olemme käsitelleet kertomuksista ja ymmärtämisprosessista lähteinä, mikä tarkoittaa, että olemme keskittyneet Jeesukseen subjektina eli tekijänä. Hän on se, joka kertoo kertomukset ja joka valitsee vertaukset kommunikointivälineeksi ja odottaa yleisön soveltavan niihin tiettyjä ymmärtämistapoja. Seuraavaksi paneudumme Jeesuksen vertausten sanomaan. Tämä tarkoittaa sitä, ettemme enää keskity Jeesukseen subjektina vaan vertausten objektina²⁶ eli henkilönä, josta vertaukset saattavat paljastaa jotakin. Koska vertaukset muodostavat olennaisen osan Jeesuksen opetuksesta, voimme olettaa, ettei niiden sanoma koskea ainoastaan Jumalaan ja ihmiseen liittyviä asioita, vaan että ne kertovat myös jotakin Jeesuksesta ja hänen roolistaan ihmisen ja Jumalan välisessä suhteessa.

Kun vertauksia käytetään lähteinä, on kuitenkin hyvä muistaa, että niiden sanoma on tavallisesti riippuvainen tutkijan tulkinnasta. Tutkija soveltaa tiettyä ymmärtämistapaa vertauksen kertomukseen. Koska tutkijoiden päätelmät kertomuksen alkuperäisestä muodosta, sisällöstä ja alkuperäisestä ymmärtämistavasta voivat vaihdella, tutkijat saattavat päätyä hyvin erilaisiin johtopäätöksiin siitä, mikä on tietyn vertauksen sanoma. Hyvä esimerkki tästä on Uuden testamentin vertaustutkimuksen historiassa salaa kylvetyn lusteen vertauksen synnyttämien tulkintojen kirjo.²⁷ Tämän perusteella voisi olettaa, että vertausten sanoma ei ole lainkaan sopiva lähde historian Jeesuksen tutkimuksessa. Jeesuksen missiota koskeva tieto näyttää kuitenkin olevan tässä suhteessa poikkeus.

Samojen vertauksen eri tulkintojen vertaaminen osoittaa, että tutkijat itse asiaansa päätyvät melko samanlaiseen käsitykseen Jeesuksen missiosta, vaikka edustavat täysin erilaisia näkemyksiä Uuden testamentin vertailututkimuksessa. Näyttää siis siltä, että tulkinnalliset päätökset eivät vaikuta Jeesuksen roolia koskeviin osioihin sanomassa siinä määrin kuin voisi olettaa.²⁸

Monet tutkijat ymmärtävät, että vertaukset käsittelevät enemmän tai vähemmän suorasti Jeesuksen missiota. Lähempi katsaus vertauksiin osoittaa, että kerto-

26 Jeesuksen eroa subjektina ja objektina esittelee S. Byrskog, "The Transmission of the Jesus Tradition", T. Holmén ja S. E. Porter (toim.), *The Handbook for the Study of the Historical Jesus* (4 vols.; Leiden: Brill, 2011), ss. 1465–1494 (1476).

27 Adolf Jülicher tulkitse salaa kasvavan siemenen vertauksen vakuutuksena siitä, että Jumalan kuningaskunta tulisi täysin ilman ihmisen ponnistelua. Jülicher, *Auslegung*, s. 545. Charles H. Doddin mukaan vertauksen tarkoitus on: "Se on se, minkä kaltainen Jumalan kuningaskunta on: se on prosessin täyttymys." Dodd, *The Parables*, s. 134. Jeremiauksen mukaan kertomus on kehoitus selooteille olla yrittämättä tuoda Jumalan valtakuntaa väkisin maan päälle. Jeremias, *The Parables*, s. 152. Mary Ann Tolbertin tulkinta puolestaan johtaa seuraavaan sanomaan: "Se, miten jotkut ihmiset kuultuaan sanan hyväksyvät sen ja tuottavat hedelmää, jää salaisuudeksi." M. A. Tolbert, *Sowing the Gospel: Mark's World in Literary-historical Perspective* (Minneapolis: Fortress, 1989), s. 162.

28 Tutkimuksessani "Do the Parables tell us Something about the Mission of Jesus?", S. Byrskog ja T. Hägerland (toim.), *The Mission of Jesus. Second Nordic Symposium on the Historical Jesus. Lund 7–10 October 2012* (WUNT II 391; Tübingen: Mohr Siebeck, tulossa 2015) käyn läpi erilaisia tulkintoja vertauksesta kadonneesta lampaasta (Matt. 18:12–14 rinn. Luuk. 15:4–7), kylväjvertausta (Mark. 4:3–8 rinn. Matt. 13:3–8; Luuk. 8:5–8), salaa kylvetyn siemenen vertausta (Mark. 4:26–29) ja vertausta lusteesta viljan keskellä (Matt. 13:24–30), ja analysoin ne Jeesuksen mission liittyvien viittausten löytämiseksi. Vertailin tutkimuksessani monien johtavien Uuden testamentin tutkijoiden tulkintoja jokaisesta vertauksesta. Vertailu osoitti, että käsitykset siitä, mitä nämä neljä vertausta kertoivat Jeesuksen missiosta, olivat yhtenäisiä.

musten henkilöiden tai osasten välillä on selkeä valtaero: lammaspaimen ja lammak, kylväjä ja siemen, kuningas ja hänen palvelijansa. Kun verrataan niitä sanomia, joihin tulkitsijat päätyvät, ja vertausten kertomuksia, jotka toimivat tulkinnan lähtökohtina, huomataan, että henkilön, jolla on eniten valtaa kertomuksessa, ymmärretään edustavan Jumalaa tai Jeesusta. Tämän henkilön tekojen, ajatusten ja tunteiden ymmärretään olevan Jumalan tai Jeesuksen tekoja, ajatuksia ja tunteita. Esimerkiksi paimenen huoli kadonneesta tulkitaan Jumalan tai Jeesuksen huoleksi kadonneesta. Kylväjän kylvä taas nähdään viittaukseksi Jeesuksen sanan levittämiseen.

Selkeä ero vallan määrässä vertausten kertomuksissa näyttää rajoittavan merkittävästi tulkitsijan vapauksia tulkintaprosessissa. Tämä saattaa selittää, miksi Jeesuksen roolia koskevaan osuuteen tulkitsijan päätökset eivät vaikuta niin paljoa kuin voisi olettaa.

4. Johtopäätökset

Koska Jeesuksen vertaukset ovat olennainen osa hänen opetuksiaan ja koska niitä pidetään yksinä alkuperäisimmistä Jeesuksen sanonnoista, on luonnollista pitää niitä tärkeinä tietolähteinä historian Jeesuksesta. Kun vertauksia käytetään lähteenä, törmätään myös niiden moniselitteisyyteen. Vertaus koostuu kertomuksesta, joka esitetään evankeliumissa, tietystä ymmärystavasta, jonka tulkitsija tavallisesti valitsee, sekä sanomasta, joka taas on tulosta valitusta tavasta ymmärtää kertomus. Kaikki kolme osa-aluetta voivat välittää tietoa historian Jeesuksesta.

Sekä mahdollisesti välitettävän informaation luonne että tulkitsijan päätösten vaikutus saatavaan informaatioon vaihtelevat kohta kohdalta. Kertomus ja ymmärtämisprosessi voivat kertoa jotakin Jeesuksesta subjektina vertauksen kertojana. Mitä taas tulee Jeesuksen vertauksen sanomaan, mahdollisesti siitä saamamme tieto koskee Jeesusta objektina, josta sanoma itsessään kertoo jotakin.

Tulkitsijan päätöksen vaikutus siihen informaatioon, jota näistä kolmesta kohdasta mahdollisesti voidaan saada, vaihtelee huomattavasti. Tulkitsija voi päättää hyväksyä kertomuksen sellaisena kuin se on evankeliumissa tai pitää osia kertomuksesta sekundäärisenä. Hän voi myös tehdä päätöksen sen suhteen, tuleeko kertomuksessa kuvattuja tekoja tai menettelytapoja pitää tavallisina vai poikkeavina. Molemmilla päätöksillä on vaikutusta historian Jeesuksesta välittyvään käsitykseen.

Koska evankeliumien tapaa tulkita Jeesuksen vertauksia pidetään laajalti sekundäärisenä, tulkitsijat päättävät itse, millä tavoin vertaukset pitäisi tulkita. Tämä tarkoittaa, että he päättävät, mihin tarkoitukseen Jeesus käytti vertauksia sen sijaan, että olisi välittänyt sanomansa suoraan. Samoin he päättävät, millaista kognitiivista tai emotionaalista reaktiota Jeesus odotti yleisöltään. Erilaiset ratkaisut tuottavat huomattavan erilaisia käsityksiä Jeesuksen itseymmärryksestä ja siitä, minkä hän katsoi omaksi tehtäväkseen Jumalan ja ihmisen välisessä suhteessa.

Monissa vertauksissa Jeesuksen mission on joko alun perin tarkoitettuna sanoman ensi- tai toissijainen aihe. Alun perin tarkoitettua sanomaa on kuitenkin harvoin muotoiltu eksplisiittisesti, vaan se on sellaisen prosessin tulosta, jossa tulkitsija soveltaa tiettyä tapaa ymmärtää kertomus. Tästä syystä tulkitsijan kertomusta ja sen ymmärtämistä koskevat ratkaisut vaikuttavat sanomaan. On kuitenkin yllättävää, että Jeesuksen missiota koskeva tieto, jota eri tulkitsijat ammentavat samasta ver-

tauksesta, vaihtelee paljon vähemmän kuin voisi odottaa. Näyttääkin siis ilmeiseltä, että tietyt yleistekijät muodostuvat näissä tapauksissa tulkitsijan erillisiä ratkaisuja tärkeämmiksi.

Vertausten käyttäminen tiedonlähteenä historian Jeesuksesta edellyttää, että vertausten monimutkaisuus ja tulkintaprosessin eri vaiheissa vaikuttavat tekijät otetaan asianmukaisesti huomioon.